

Femke Halsema

NERGENSLAND

NIEUW LICHT
op **migratie**

Ambo|Anthos

Amsterdam

VOORAF

Nieuw Licht

Het publieke debat is met de komst van de sociale media ingrijpend veranderd. En of het nu gaat om *#Jesuischarlie*, *#zwartepiet*, *#bedbadbrood* of *#bonusgraaiers*, het wordt er meestal niet genuanceerder op. De vertwittering van het debat was voor ons de belangrijkste drijfveer voor NIEUW LICHT, een reeks filosofische pamfletten waarin de eeuwenoude denktraditie wordt gecombineerd met het nieuwe denken van onze tijd. Als uitgangspunt voor ieder pamflet leggen we de hedendaagse denker een vraag voor die in een klassiek geworden tekst al eerder werd gesteld, maar dan door een andere denker, in een andere tijd, en binnen een andere politieke en maatschappelijke context. Zo zouden we met Simone de Beauvoir (1908-1986) en haar *De tweede sekse* in het achterhoofd de vraag kunnen stellen hoe vandaag de dag ‘de vrouw wordt gemaakt’, we kunnen de opvattingen

over politiek en oorlog van Carl von Clausewitz (1780-1831) herbezien in een tijd van vredesmissies, terreur en cyberwars, of ons afvragen wat Johan Huizinga (1872-1945) zou hebben gezegd over doping, matchfixing en het monopolie van de FIFA.

De onderwerpen van NIEUW LICHT zijn evenzeer ingegeven door het maatschappelijk belang als door onze eigen persoonlijke preoccupaties. Het liefst zouden we ze allemaal zelf schrijven, maar nog los van het feit dat je niet alles zelf kunt doen zijn anderen door hun ervaring, kennis, sekse, afkomst soms veel beter. Meerstemmigheid is zodoende de motor van deze reeks filosofische pamfletten.

Voor u ligt de zevende editie. Dat deze u moge verheffen!

Frank Meester en Coen Simon

Hoe zouden naties de leefwereld moeten inrichten zodat er geen burgers het slachtoffer worden van een globaliserende wereld?

Beste Femke,

Economisch, wetenschappelijk en digitaal leven we steeds meer in een zogeheten geglobaliseerde wereld. Maar kijken we naar het wereldwijde geworstel van naties met de enorme migratiestromen die zich bewegen binnen deze globale wereld, dan kunnen we eigenlijk alleen maar vaststellen dat het wonen en bewegen van de mens nog lang niet is meegeglobaliseerd. De wereldburger blijft zodoende een ongerealiseerde utopie.

Van de ruim zestig miljoen mensen die wereldwijd op de vlucht zijn, verblijft bijna negentig procent in de regio van hun herkomstland. Zij verzamelen zich in vluchtelingenkampen of in de armste

delen van al arme wijken en steden, zetten met hun economische nood het welzijn van de oorspronkelijke bevolking onder druk en zorgen voor nieuwe regionale spanningen. De internationale vluchtelingenkampen die zijn bedoeld als tijdelijke bescherming missen een bestuur, regels en een geweldsmonopolie.

In het 'opvangen van asielzoekers' en in het 'vluchtelingenprobleem' klinkt semantisch door dat de rijke landen op deze aarde de wereldwijde bewegingen van burgers en staatlozen beschouwen als een tijdelijk probleem dat slechts een tijdelijke oplossing vereist. Een oplossing waarvoor de even provisorische als rechteloze 'jungle' in Calais symbool stond. Het lijkt ons dat de globalisering halverwege blijft steken in haar eigen contradictie: we willen één wereld, maar niet voor alle burgers in die wereld.

Onze vraag aan u is nu: hoe zouden naties de leefwereld moeten inrichten zodat er geen burgers het slachtoffer worden van een globaliserende wereld? En hoe kunnen westerse democratieën in deze ontwikkeling open samenlevingen blijven zoals de Oostenrijks-Joodse filosoof Karl Popper zich deze voorstelde in zijn beroemd geworden boek *The Open Society and Its Enemies*?

Om recht te doen aan de vrijheid van het individu zou een samenleving volgens Popper open

moeten staan voor zowel invloeden van buitenaf, als voor kritiek van binnenuit. Bij het bouwen aan een betere samenleving heeft men sterk de neiging vooral in gemeenschappen te denken, met het gevaar dat een utopie wordt nagestreefd die een bedreiging is voor die openheid. Volgens Popper is utopisme daarmee niet onmogelijk geworden, maar wel een hachelijke politieke onderneming.

Desondanks hopen wij dat u het aandurft een utopisch vergezicht te schetsen waarmee we de humanitaire en geopolitieke problemen van migratie het hoofd kunnen bieden, zonder dat we ons afsluiten van de enkeling en zonder dat we over vijftig jaar opnieuw Popper moeten nazeggen: ‘Het streven om de hemel op aarde te vestigen, leidde tot de schepping van de hel.’

Zou u zijn boek nog eens willen herlezen en met zijn bezwaren over de utopie in uw achterhoofd utopisch willen denken over hoe we het beste kunnen omgaan met vluchtelingen?

Melilla is een badplaats aan de Middellandse Zee zoals er vele zijn: rechthoekige appartementenblokken, het balkon naar de zon en de zee gekeerd.¹ Op de begane grond gestreepte luifels, eronder uitstallingen van luchtbedden en snorkels, afgewisseld met restaurants en ijsbarretjes en een enkele reisagent die een rondleiding door de oude stad aanprijst. Aan het einde van de strandboulevard is een kleine haven waar, op de terrassen, verse vis wordt aanbevolen.

In het najaar is het weer er zacht en het strand leeg. Buiten het hoofdseizoen zijn er nauwelijks toeristen en is zichtbaar dat Melilla betere tijden heeft gekend. Verf bladdert van de puien en in het wegdek van de boulevard zijn kuilen uitgesleten.

Ik ben in Melilla in het najaar van 2006, op uitnodiging van een televisieprogramma.² In Nederland woedt de campagne voor de landelijke verkie-

zingen. Net als in de jaren ervoor en erna beheersen vluchtelingen en migranten het politieke debat. Melilla is niet alleen een wat verlopen mediterrane badplaats maar ook het zuidelijkste deel van Europa. Het is, net als het verderop gelegen Ceuta, een kleine enclave op het Marokkaanse vasteland die al vijfhonderd jaar in het bezit is van de Spanjaarden. Voor Afrikanen is dit piepkleine stukje van Spanje ook de dichtstbijzijnde toegangspoort naar veiligheid en welvaart.

In het jaar daarvoor, in 2005, is Melilla wereldnieuws geworden. Duizenden migranten hebben de hoge hekken bestormd die Melilla afscheiden van het Marokkaanse ommeland. Daarbij zijn mensen omgekomen en degenen die er wel in slaagden over het hek te kruipen werden door de uitgerukte politiemacht geslagen en, voordat ze asiel konden aanvragen, teruggestuurd. Daarna zijn er aanhoudend berichten over doden en gewonden: mensen die verstrikt raken in het prikkeldraad, van het zes meter hoge hek vallen of simpelweg worden doodgeschoten. Amnesty International rapporteert over beschietingen en moord door Spaanse en Marokkaanse autoriteiten. De Marokkaanse overheid doorzoekt de bossen rond Melilla en dumpst de migranten die ze vindt, zonder eten of water over de grens in de woestijn in Algerije. Algerije jaagt op zijn beurt de migranten terug. Artsen zonder grenzen meldt dat van

de tienduizenden mensen die zich verscholen houden in de bossen om Melilla heen, velen verse litten dragen van buitensporig geweld en seksueel misbruik. Als migranten er wel in slagen over het hek heen te komen stuurt de Spaanse overheid ze zonder pardon terug of, als er om asiel is gevraagd, detineert en mishandelt ze.

Tot de bestorming is Melilla onbekend. Van alle jaren daarvoor dat ik woordvoerder 'asiel en migratie' ben in het Nederlandse parlement kan ik me geen discussie over de enclave en de morele en politieke merites van de grensbewaking op het Afrikaanse continent herinneren. Zelf snijd ik het ook niet aan. Hoewel de instroom van asielzoekers in Nederland rond de eeuwwisseling hoger is dan de afgelopen vier jaar, is de discussie erover meer juridisch en pragmatisch en minder gepolariseerd. De bewaking van de Europese buitengrenzen is een vrij abstracte, conceptuele kwestie die anders dan in de omstreden kwalificatie 'Fort Europa' tot weinig ophef leidt. Er zijn wel berichten van incidenteel, hardhandig douaneoptreden in Oost-Europese staten, maar zonder de beelden erbij van huilende kinderen en zwangere vrouwen die smeken om toegang, blijven publieke en politieke verontwaardiging uit. Er is dan nog geen driejarig Syrisch jongetje dood aangespoeld op een Turks toeristisch strand en dus kunnen wij – Nederlandse burgers

en ingezetenen van de Europese Unie – de illusie koesteren van beschaafde bureaucratische procedures waarmee het kaf van het koren wordt gescheiden nadat migranten eerder ordentelijk bij een douanebeambte op Schiphol om asiel hebben gevraagd.

Als ik langs het hek loop dat de enclave Melilla hermetisch afsluit van het Marokkaanse ommeland ben ik nog niet erg gealarmeerd over de prijs die wij betalen om onze open en rijke Europese samenleving te handhaven. Het oogt als een achtergelaten decor van *Blade Runner*: de rijen hekken met smalle betonnen doorgangen ertussen, in de zon glanzend prikkeldraad erbovenop, de uitkijktorens en de camera's die rondzwenken. Er zijn geen migranten te bekennen, het is er stil, op een enkele langsrijdende en vriendelijk groetende militair na.

Dat wordt anders als ik daarna Melilla verlaat en de bossen eromheen in trek. Een lokale gids heeft aangeraden om eten en drinken zichtbaar in een plastic tas mee te nemen. Samen met de interviewer loop ik een eind over een zandpad. Net als we tegen elkaar zeggen dat dit een zinloze wandeling is, beginnen de bosjes om ons heen te bewegen. Langzaam komt een groepje zwarte jongens op ons af, gefixeerd op onze tas met etenswaren. Als zij en wij onze angst hebben overwonnen pra-

ten we met elkaar. Sommigen wonen pas drie of vier maanden in de bossen, anderen al een paar jaar. Je ruikt dat ze zich niet kunnen wassen, hun kleren zijn gescheurd, het zand van het bos zit in hun haar en in hun wenkbrauwen. Ze zijn afkomstig uit Guinee-Bissau, een arm en weinig democratisch land in West-Afrika, en wachten op die ene kans om over het hek te klimmen. Hun motieven zijn niet politiek, hoewel hun maatschappelijke kansen niet helemaal zijn los te maken van de politieke onvrijheid in hun land. Met geld van hun familie en met gevaar voor hun leven zijn ze te voet de Sahara overgestoken.³ Ze willen geld verdienen, dat hebben ze bij hun vertrek beloofd en ze gaan liever dood in de Marokkaanse bossen dan thuis te moeten vertellen dat hun missie is mislukt. Maar het verblijf aan de verkeerde kant van het hek heeft het optimisme waarmee ze ooit van huis vertrokken verwoest, hun verhalen bulken van de wanhoop. Er is geen weg vooruit en geen weg terug. Tegen beter weten in wachten ze totdat iemand ze verlost.

Terug in Melilla vraagt de interviewer mij of ik vind dat het hek moet verdwijnen. Het hek is akelig, de praktijken – de razzia's in de bossen, de mishandelingen, het dumpen in de Algerijnse woestijn – waarmee de jongens die we net hebben ontmoet worden buiten gehouden vind ik barbaars en on-

verdraaglijk. Met welk recht ontzeggen wij anderen onze welvaart, onze veiligheid en ons geluk? En hoe ver zijn we bereid daarvoor te gaan? Ik vraag een dag bedenktijd. Dan zeg ik nee. Hoe erg ook, het hek moet er blijven staan. Als het er niet is, dan kan er een run ontstaan van jonge mensen uit een groot aantal landen ten zuiden van de Sahara die toekomstperspectief zoeken. Dat kunnen wij hun in die getale in Europa niet bieden zonder dat we onze welvaart, onze burgerlijke vrijheden en onze vreedzame verhoudingen – alles wat onze samenleving juist zo aantrekkelijk maakt – op de tocht zetten. Maar mijn antwoord ergert me. Ik vind het een zwakgebod, ook nu nog, na ruim tien jaar.